

УКРАЇНА

(19) UA (11) 39348 (13) A

(51) 7 A61K39/05

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ

ОПИС

ДО ДЕКЛАРАЦІЙНОГО ПАТЕНТУ
НА ВИНАХІДвидається під
відповідальність
власника
патенту

(54) СПОСІБ ОТРИМАННЯ ПОЗАКЛІТИННОГО ДИФТЕРІЙНОГО АНТИГЕНА

(21) 2000052925

(22) 23.05.2000

(24) 15.06.2001

(33) UA

(46) 15.06.2001, Бюл. № 5, 2001 р.

(72) Щетініна Валентина Миколаївна, Ніколаєнко
Вероніка Миколаївна, Альсaban Абдулхакім, УЕ,
Тарасов Олександр Андрійович, Кліса Тетяна
Леонідівна(73) Харківський науково-дослідний інститут мікро-
біології та імунології ім. І.І. Мечникова

(57) Спосіб отримання позаклітинного дифтерійно-го антигену шляхом культивування токсигенного штаму *Corynebacterium diphtheriae* PW-8 у рідкому живильному середовищі, який **відрізняється** тим, що використовують іммобілізовану на діетиламінноетилцелюлозі (ДЕАЕ-целюлозі) попередньо оброблену 0,08-0,12% етилендіамінтетраацетатом натрію (ЕДТА-Na2) культуру; культивування *C. diphtheriae* PW-8 проводять на живильному середовищі, виготовленому на основі відходів гамаглобулінового виробництва в присутності 40-60 мкг/мл бензилпеніциліна.

Винахід відноситься до медицини, а саме до мікробіології, зокрема до області одержання антигенних речовин з метою використання в складі протективних та діагностичних препаратів.

Відомий глибинний (реакторний) спосіб одержання дифтерійних токсинів [Руководство по вакцинно-сывороточному делу/ под ред. П.Н. Бурга-сова / - М: Медицина; 1978 - 439 ст.] полягає в культивуванні виробничого штаму *Corynebacterium diphtheriae* PW-8 в реакторах при аерації і постійному перемішуванні культури. Культивування проводять на середовищі Лінгуда з вмістом амінного азоту 120-140 мг% з домішками глюкози та мальтози (0,6%); тривалість процесу 36-40 годин, температура 34-35°C. Для стимулювання токсиноутворення використовують засів маточною культурою *C. diphtheriae*, прокультивованою в бульйоні Лінгуда, або реакторною культурою 24-годинного строку культивування, чи "посівну" культуру, взятую з реактора в фазі експоненціального росту. Препарати, що одержують при цьому, мають вихідний титр 80-100 Lf. Недоліками реакторного способу є дорожнеча, зумовлена необхідністю затрат електроенергії, наявністю спеціального обладнання.

Прототипом способу, який пропонується, є стаціонарний спосіб одержання дифтерійного токсину [О. Савицкая, Н.Шапиро. Иммунобиологическая характеристика компонентов дифтерийного анатоксина, удаляемых при получении очищенного препарата // Иммунохимия дифтерийных токсинов и комплексных антигенов. Сб. тр. Ленинградского ИВС. - Ленинград, 1966 - Т.5, вып. 2. - с. 75-82.], який здійснюється таким чином. Культуру в стані логарифмічного росту засівають в живильне

середовище (посівна доза 200 млн/мл), розлите в лабораторний посуд (колби, матраци, бутілі) і вирощують в стані спокою на поверхні живильного середовища при t 34-35°C. Як живильне середовище використовують бульйон Мартена з вмістом амінного азоту 120-140 мг%, з добавками глюкози та ацетату натрію (по 0,6%). Культивування здійснюється протягом 5-7 діб, одержувані титри флокуляції становлять 16-40 Lf.

Спільними ознаками прототипу та запропонованого рішення є культивування штаму *C. diphtheriae* PW-8 на живильному середовищі в стаціонарних умовах при t 34-35°C.

Основним недоліком прототипу є довга тривалість культивування (7 діб), яка пов'язана з відсутністю використання засобів оптимізації процесів біосинтезу позаклітинних антигенів і дорожнеча живильного середовища, яке виготовляється з високоякісного м'яса.

В основу винаходу поставлено задачу розробити спосіб одержання дифтерійного позаклітинного антигену шляхом використання іммобілізованої форми *C. diphtheriae* PW-8 та інших заходів, що сприяють оптимізації токсиноутворення, забезпечити скорочення строків одержання фільтратів культур *C. diphtheriae* з задовільними титрами флокуляції.

Суть винаходу полягає в розробці комплексу заходів підвищення технологічної активності штамів *C. diphtheriae* з урахуванням сучасних досягнень в галузі вивчення фізіологічних властивостей іммобілізованих форм мікроорганізмів.

(19) UA (11) 39348 (13) A

Суттєвими ознаками запропонованого способу є використання прийомів, що служать оптимізації процесу токсиноутворення:

1. Використання преобробленої 0,08-0,12% етилендіамінтетраацетатом натрію (ЕДТА-Na₂) та іммобілізованої на діетиламіноетилцелюлозі (ДЕАЕ-целюлозі) культури.

2. Використання живильного середовища, розробленого спеціально для токсиноутворення *C. diphtheriae* на основі відходів гамаглобулінового виробництва (Пат. № 96041475).

3. Використання добавок бензилпеніциліну в кількості 40-60 мкг/мл з метою стимулювання продукції флокулюючого антигену *C. diphtheriae* та стабілізації іммобілізованої форми.

Ознаки 1-3 є достатніми у всіх випадках, що доводиться нижче наведеними даними.

Доведено, що приєднання клітин до твердої основи дає можливість стимулювання певних ланок метаболізму, яке дозволяє оптимізувати технології одержання позаклітинних речовин [Anderson J.C. Immobilized cell physiology // Proc. Eng. Asp. Immobilized cell sys. - 1986 - V 9., № 1. - P. 153-176; Cainer J. Z. Immobilization of Microorganisms // Ann. N.J.Acad. Sci. - 1986. - V 147. - P 465-467].

В способі, що пропонується, як носій використовується діетиламіноетилцелюлоза (ДЕАЕ-целюлоза). Доцільність вибору цього носія встановлено експериментально, дані з порівняльної характеристики різних способів іммобілізації *C. diphtheriae* наведені в табл. 1.

Як видно із приведених даних, найбільша щільність іммобілізації із збереженням життєздатності, що оцінювалась за показником дегідрогеназної активності, має місце при використанні ДЕАЕ-целюлози.

Відомо, що оптимізація технологічних процесів, заснованих на іммобілізованих клітинах, часто досягається використанням частково пошкоджених клітин, які, однак, не втратили необхідні метаболічні послідовності або життєздатність [Saburo Fukui, Atsuo Tanaka. Immobilized microbial cells.// Ann.Rev.Microbiol. - 1982. - v. 36. - P. 145-172]. Порівняльна ефективність використання різних пошкоджуючих речовин на здатність *C. diphtheriae* до продукції позаклітинного антигену наведена в табл. 2.

Дані табл. 2 доводять, що здатність до задільної продукції флокулюючих антигенів після проведеної преобробки стимулюється тільки при використанні ЕДТА. В роботі використовувалась комерційна динатрієва сіль етилендіамінтетраацетат: $C_{10}H_{14}O_8N_2Na_2 \times 2H_2O$

Було визначено оптимальну концентрацію ЕДТА (табл. 3).

Як видно із приведених результатів, найбільшою мірою вихід флокулюючого антигену відбувається при преобробці клітин *C. diphtheriae* в діапазоні концентрацій ЕДТА 0,08-0,16%, а більш високі концентрації преоброблюючого агента не сприяють досягненню ефекту.

Відомо, що присутність в середовищі бактеріостатичних концентрацій пеніциліну сприяє утворенню позаклітинних антигенів (токсинів) [Кушнарьов В.М., Смирнова Г.А., Ильинская Е.А., Лобанова А.Н. Электронномикроскопическое изучение

дифтерийных бактерий в процессе токсинообразования // ЖМЭИ. - 1978. - № 6. - с. 12-17; Кушнарьов В.М., Иващенко В.И., Смирнова Г.А., Лобанова А.Н. и др. Ультраструктура и токсинообразование *Corynebacterium diphtheriae* PW-8 при концентрировании в присутствии пенициллина // ЖМЭИ. - 1973. - № 9. - с. 25-30]. Результати, що підтверджують доцільність добавок бензилпеніциліну для оптимізації продукції флокулюючого антигену іммобілізованою формою, приведені в табл. 4.

Як видно із приведених даних, добавка бензилпеніциліна в суббактеріостатичних концентраціях (40-60 мкг/мл) стимулює продукцію антигену, що вступає в реакцію флокуляції, і може розглядатись як фактор, що сприяє стабільності іммобілізованої культури, перешкоджаючи виходу мікроорганізмів в середовище культивування.

Результати, що були одержані у наведених вище експериментах, дозволили визначити такі параметри способу одержання флокулюючого антигену *C. diphtheriae*:

- носій для іммобілізації - ДЕАЕ-целюлоза;
- реагент для преобробки - ЕДТА-Na₂ в концентрації 0,08-0,12;
- добавка бензилпеніциліну - 40-60 мкг/мл;
- середовище культивування - середовище, виготовлене на основі відходів гама-глобулінового виробництва (Пат. № 96041475).

Спосіб одержання фільтратів, що містять позаклітинний флокулюючий антиген, з використанням іммобілізованої *C. diphtheriae* здійснюється в три етапи:

1. Преобробка клітин *C. diphtheriae*;
2. Іммобілізація преоброблених клітин *C. diphtheriae* на ДЕАЕ-целюлозі;
3. Одержання фільтратів, що містять флокулюючий антиген *C. diphtheriae*.

1. Преобробка клітин *C. diphtheriae*.

C. diphtheriae вирощують на щільному середовищі. 24-годинну культуру змивають 0,08-0,12% водним розчином ЕДТА-Na₂ і готують суспензію з щільністю 15-20 млрд/мл. Суспензію витримують при кімнатній температурі 1-2 год., після чого відмивають 1/15 М Na-K фосфатним буфером рН 6,8.

2. Іммобілізація преоброблених клітин *C. diphtheriae* на ДЕАЕ-целюлозі.

Відмиті преоброблені клітини *C. diphtheriae* іммобілізують на ДЕАЕ-целюлозі за відомим методом [Д.Ф. Кеннеди, И.А. Кабрал. Иммунизация биокатализаторов металлохелатным методом / В кн. Иммунизированные клетки и ферменты. - М.: Мир, 1988. - 215 с]. Целюлозу з іммобілізованими клітинами зберігають в холодильнику.

3. Одержання фільтратів, що містять флокулюючий антиген *C. diphtheriae*.

Іммобілізовану культуру поміщають в рідке живильне середовище, виготовлене за патентом № 96041475 з вмістом амінного азоту 180 мг%, вносять бензилпеніцилін із розрахунку 40-60 мкг/мл і витримують в термостаті при t 37°C протягом 120 год., контролюючи процес наростання титрів Lf щодобово (табл. 5).

Як видно із приведених даних, використання іммобілізованої форми дає більш високий титр реакції флокуляції (45-56 Lf) і накопичення відбувається раніше, ніж у вільної культури.

Прозору рідину відділяють від іммобілізата, фільтрують через стерилізуючі пластини фільтра Зейтца і використовують в роботі.

Приклад № 1

Штам *C. diphtheriae* PW-8 (ізолят № 667) засіяно газоном на чашку Петрі з середовищем, виготовленим за Пат. № 96041475. Посів проінкубовано 24 год. в термостаті при t 35°C, після чого змито 0,085% розчином ЕДТА-Na2. Об'єм змитої культури становив 10 мл, оптична щільність за стандартом каламутності - 16 млрд/мл. Клітини залишили при кімнатній температурі 1 год., після чого відділили від рідкої фази центрифугуванням при 6000 g, відмили двічі 1/15 М К-На фосфатним буфером pH 6,8.

Відмиту преоброблену культуру іммобілізували на ДЕАЕ-целюлозі. Для цього відмиту культуру ресуспендували в 10 мл 1/15 М К-На фосфатного буфера pH 6,8 і з'єднали з 2 см³ ДЕАЕ-целюлози, приготованій в аніонітній формі і урівноваженій тим же буфером (Аналитические методы белковой химии // Под ред. В. Ореховича. - М.: Издательство иностранной литературы.-1963. - 643 с.). Суміш розмішали і залишили при кімнатній температурі 1 год. збовтуючи протягом перших 30 хвилин. Через 1 год. вміст пробірки просвітлішав. Надосадову рідину злили, ДЕАЕ-целюлозу з іммобілізованими клітинами помістили в живильне середовище, виготовлене за Пат. № 96041475. Об'єм середовища - 50 мл, вміст амінного азоту - 148 мг%, вміст бензилпеніциліна - 40 мкг/мл.

Суміш витримали при t 35°C 96 год., контролюючи наростання титру Lf. Кінцевий титр 48 Lf.

Прозору рідину злили з іммобілізованої культури і використали в роботі.

Приклад № 2

C. diphtheriae шт. PW-8 (ізолят № 195) виростили на чашках Петрі на кров'яному агарі. 24-годинну культуру змили 0,098% ЕДТА-Na2, витримали при кімнатній температурі 1 год.; відділили клітини від рідкої фази центрифугуванням при 6000 g і двічі відмили 1/15 М К-На фосфатним буфером pH 6,8.

Клітини іммобілізували на ДЕАЕ-целюлозі як описано вище. Іммобілізовану культуру помістили в живильне середовище, виготовлене за патентом № 96041475 з вмістом бензилпеніциліна 50 мкг/мл. Інкубація в термостаті тривала 96 год.

Кінцевий титр Lf - 39 Lf.

Приклад № 3

Клітини *C. diphtheriae* шт. PW-8 (ізолят № 155) вирощені на чашках Петрі з агаризованим середовищем, виготовленим за патентом № 96041475 змили 10 мл 0,12% ЕДТА-Na2. Щільність суспензії - 16,3 млрд/мл. Суспензію витримали при кімнатній температурі 1 год., відмили та іммобілізували, як в попередніх прикладах. Іммобілізовану культуру перенесли в 50 мл середовища, виготовленого за патентом № 96041475 з вмістом бензилпеніциліна 60 мкг/мл. Інкубація тривала 96 год. Кінцевий титр Lf - 47 Lf.

Таблиця 1

Підбір носіїв для іммобілізації *C. diphtheriae*.

Носій	Тип зв'язку мікроб-носій, що має місце	% іммобілізації	<i>Corynebacterium diphtheriae</i> в	Дегідрогеназна активність (показник життєздатності) мкг дф/млрд.год	Стабільність при зберіганні в холодильнику
1	2	3	4	5	6
Активоване вугілля	адсорбція	10-13	4,8	0,010	3 доби
Пемза, активована CrCl ₃	хелатний зв'язок	6,0	2,6	0,005	5 діб
Хлорид титана	хелатний зв'язок	100	80-85	0,000	Весь час спостереження (1 міс.)
Целюлоза	адсорбція	15-20	10-12	0,015	3 доби
Целюлоза, активована FeCl ₃	хелатний зв'язок	20-30	15-20	0,004	3 доби
Діетиламіноетилцелюлоза (ДЕАЕ-целюлоза в аніонітній формі)	Іонний зв'язок	56-65	61,5	0,038	Весь час спостереження (1 міс.)
Поліакріламідний гель (ПААГ)	Включення в гель	100	100	0	-

тф-трифенілформазан

Таблиця 2.

Дія пошкоджуючих речовин на здатність *C. diphtheriae* до іммобілізації і продукція флокулюючого антигену пошкодженою культурою *C. diphtheriae*

Пошкоджуюча речовина	Концентрація	Здатність до іммобілізації (% іммобілізації)	Продукція флокулюючого антигену [по годинах]				
			24	48	72	96	120
ЕДТА етилендіамінтетраацетат	0,1%	57%	-	-	16 Lf	32 Lf	48 Lf
ДСН додецилсульфат натрію	0,1%	33%	-	-	-	10 Lf	12 Lf
Хлороформ	1-2 краплини на 2мл культури 16 млрд/мл	54%	антиген не утворюється				
Пеніцилін	50 мг/мл культури 15 млрд/мл	56%	антиген не утворюється				
Контроль	необроблена культура	65%	-	-	-	12 Lf	16 Lf

Таблиця 3.

Накопичення антигену, здатного вступати в реакцію флокуляції, іммобілізованою *C. diphtheriae*, преобробленою різними концентраціями ЕДТА.

Концентрація преоброблюючого агента (ЕДТА), %	Накопичення антигену, Lf/мл. Тривалість експозиції. [по годинах]			
	24	48	72	96
0,02	-	-	18	22
0,04	-	-	12	16
0,06	-	5	10	12
0,08	5	12	15	15
0,10	10	12	30	36
0,12	5	12	30	46
0,16	8	12	32	46
0,18	антиген не утворюється			
0,20	антиген не утворюється			
0,25	антиген не утворюється			

Таблиця 4.

Накопичення позаклітинного антигену *C. diphtheriae* іммобілізованою формою культури в присутності бензилпеніциліну.

Концентрація антибіотика мкг/мл	Титр антигену в реакції флокуляції, Lf/мл			
	Тривалість культивування [по годинах]			Вигляд культури
	24	48	72	
25	12	36	38	72 год.-частковий вихід культури з носія
40	36	38	40	надосадова рідина прозора
50	38	38	42	надосадова рідина прозора
60	32	36	40	надосадова рідина прозора
75	-	10	11	надосадова рідина прозора
100	-	-	-	надосадова рідина прозора
без антибіотика	-	16	28	72 год.-часткове від'єднання культури від носія

Наростання титрів флокулюючого антигену в досліді.

Тривалість культивування, год.	Титр флокулюючого антигену, Lf/мл	
	імобілізована культура	вільна культура на бульйоні Мартена (прототип)
24	Флокуляція відсутня	Флокуляція відсутня
48	28	Флокуляція відсутня
72	30	Флокуляція відсутня
96	45	16
120	45-56	38

ДП "Український інститут промислової власності" (Укрпатент)
Україна, 01133, Київ-133, бульв. Лесі Українки, 26
(044) 295-81-42, 295-61-97

Підписано до друку _____ 2001 р. Формат 60x84 1/8.
Обсяг _____ обл.-вид. арк. Тираж 50 прим. Зам. _____

УкрІНТЕІ, 03680, Київ-39 МСП, вул. Горького, 180.
(044) 268-25-22
